

Krzysztof Filipowicz

"Patrząc na liturgię : krytyczna ocena jej współczesnej formy", Aidan Nichols, Poznań [b.r.] : [recenzja]

Studia Theologica Varsaviensia 47/2, 250-252

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Aidan Nichols OP, *Patrząc na liturgię. Krytyczna ocena jej współczesnej formy*, tłum. z ang. T. Glanz, Klub Książki Katolickiej, Poznań (bez roku wydania), ss. 117

Autor recenzowanej pozycji, o. Aidan Nichols, poza wąskim gronem specjalistów, nie jest bliżej znany polskiemu czytelnikowi zainteresowanemu myślą teologiczną. Lukę tę wypełnia o. Tomasz Kwiecień OP, przybliżając w *Przedmowie* sylwetkę brytyjskiego teologa. Podaje, że Autor w ciągu minionych kilkunastu lat publikował jedną lub dwie książki, których treść była żywo komentowana a niekiedy kwestionowana. Rozległe zainteresowania teologiczne A. Nicholasa koncentrują się na relacji wiary, kultu i kultury. Autor nie ukrywa swojej sympatii do tradycji i upatruje w niej wartość nie tyle sentymentalną, ale wciąż mającą coś istotnego do zaoferowania współczesności. Inteligentny konserwatyzm A. Nicholasa przejawia się chociażby w tym, że przy zachowaniu wierności temu, co w tradycji autentycznie jest cenne, z dużą odwagą nawołuje do przemyślenia tego, co nowe. I chociaż w orbicie zainteresowań Autora znajdują się misjologia i ekumenizm, to liturgia pozostaje uprzywilejowaną dziedziną, w której niczym w soczewce skupiają się ulubione wątki jego pracy intelektualnej.

Pierwsze słowa wstępu recenzowanej pozycji – brzmiące może trochę kontrowersyjnie i dyskusyjnie – wydają się być znamienne dla całego toku teologicznego myślenia: „Czyż może być ważniejszy temat niż liturgia, jeśli jest ona, jak twierdzą Ojcowie Soboru Watykańskiego II, źródłem, z którego wypływa życie Kościoła i szczytem, do którego życie Kościoła zmierza? Liturgia jest w sposób oczywisty czymś zbytnie ważnym, aby zostawić ją liturgistom”. (s. 7) Nie dziwnego, że Autor odwołuje się nieustannie do badań historyków, antropologów, a także specjalistów z architektury i sztuki, muzyki i językoznawstwa, wykazując przy tym niezwykle interesujące odniesienia, jakie zachodzą pomiędzy tymi dziedzinami a liturgią.

To założenie zdaje się potwierdzać lektura recenzowanego dzieła. Przez wszystkie cztery rozdziały książki Autor zaskakuje czytelnika wyciąganymi wnioskami. I tak w rozdziale I, zatytułowanym „Perspektywa historyczna”, ujawnia złożoność tzw. „ruchu liturgicz-

nego”. Nic nie ujmując dokonaniom, jakie zaszły się w świadomości liturgicznej w drugiej połowie XIX wieku, A. Nichols zauważa, że podwaliny tych zmian leżą znacznie wcześniej, wskazując polemicznie na czasy Oświecenia, czyli blisko sto lat wcześniej.

Rozdział II: „Waga rytuału” jest okazją dla Autora do wykazania subtelnych związków między liturgią a socjologią. Konkluzja wydaje się być również polemiczna. Otóż, zdaniem A. Nicholsa, w dobie Soboru Watykańskiego II nie zdawano sobie do końca sprawy ze znaczenia, jakie niesie relacja rytu do tego, co kulturowe. W związku z tym, po odwołaniu się A. Nicholsa do prac z historii socjologii, Sobór Watykański II okazał się zbyt wczesny. Zdając sobie sprawę, z polemiczności przytaczanych wniosków, Autor łagodzi ich ostateczną wyprawę i z właściwym sobie upodobaniem do ponownej refleksji nad dziełem reformy, sugeruje, że nie można lekceważyć napominających i życzliwych głosów, gdyż zarysowują one problem, z którym i tak trzeba będzie się zmierzyć w przyszłości.

Dwa ostatnie rozdziały: „Styl kultu Bożego” i „Wnioski praktyczne” koncentrują się wokół zagadnień języka celebracji, sposobu sprawowania Eucharystii *versus populum* i innych elementów numinotycznych w liturgii sprzed i po reformie. Autor dowodzi, że interesują go nie tylko teoretyczne rozważania na temat liturgii. Należy ona w końcu do porządku działania – *ergon* – a nie *logos* – poznawania i jako taka musi być doświadczana przede wszystkim w całokształcie życia i działalności Kościoła. Oznacza to, że poruszana problematyka staje się bodaj najbardziej dyskusyjna w całej książce. Jednakże, jak zaznaczył uczciwie Autor na samym początku, prezentowane wnioski mają wpiisywać się w szeroko zakrojona dyskusję o potrzebie „reformy reformy”, do której wzywał już swego czasu prefekt Kongregacji do spraw wiary, kard. J. Ratzinger.

Na zakończenie należy bardzo mocno docenić erudycję O.A. Nicholsa, dzięki której czytelnik ma kontakt nie tylko z jego osobistymi przemyśleniami lecz całą panoramą współczesnej, nie tylko teologicznej myśli. Mimo częstych dygresji i zdawać by się mogło erudycyjnych popisów lektura, dzięki prezentowanemu stylowi Autora, jest praw-

dziwą przyjemnością intelektualną, co przy działalności naukowej jest czymś raczej rzadko spotykanym a tym samym dużym atutem.

Ks. Krzysztof Filipowicz

Stanisław Warzeszak, *Etyka odpowiedzialności za życie. Studium analityczno-krytyczne koncepcji bioetyki Hansa Jonasa*, Warszawa, WAW 2008, ss. 358.

Myśl Hansa Jonasa inspirowała ks. Stanisława Warzeszaka do drugiej już publikacji na temat odpowiedzialności za życie. Wieloletnie zaangażowanie polskiego etyka chrześcijańskiego w badania nad twórczością niemiecko-amerykańskiego filozofa, który wyszedł ze szkoły filozoficznej Martina Heideggera, doprowadziło do interesujących osiągnięć na gruncie etyki życia. Z pewnością marzeniem każdego myśliciela jest bycie źródłem inspiracji do nowych przemyśleń. Niejeden chciałby być dobrze zrozumiałym i pragnie, aby rozwijano jego myśl. S. Warzeszak spełnia obydwie te warunki. Wiernie przedstawia myśl Jonasa, dotyczącą koncepcji odpowiedzialności jako zasady etycznego działania, zwłaszcza w pierwszej książce: *Odpowiedzialność za życie. Próba zastosowania w etyce życia Hansa Jonasa zasady odpowiedzialności* (Warszawa: WAW 2003). Wyczerpującą recenzję tej pozycji przedstawił już w swoim czasie ks. Marian Graczyk (*Studia Theologica Varsaviensia* 75/2005, nr 3, ss. 249 – 253).

Jedna i druga pozycja stawia sobie za punkt wyjścia ambitny cel: ukazanie ideowych źródeł współczesnego kryzysu ekologicznego i bioetycznego. Autor korzysta z Jonasowych opisów kryzysu etyki życia, najpierw wyrastającego z egzystencjalistycznego nihilizmu, a następnie z nowożytnego dualizmu, który opanował niektóre nurty filozofii człowieka. W odniesieniu do tych dwóch zasadniczych kwestii rozwija argumentację filozoficzną, teologiczną i moralną, dążąc za Jonaszem do przezwyciężenia nihilizmu i dualizmu we współczesnych teoriach etycznych i antropologicznych. Jest to niezwykle ważne i aktualne przedsięwzięcie, któremu Jonas dał wyraz na różnych etapach